

AVRUPA KOMİSYONU TARAFINDAN YAYINLANAN TÜRKİYE 2010 İLERLEME RAPORU İLE İLGİLİ İKV GÖRÜŞÜ, RAPORUN SİYASİ VE EKONOMİK KRİTERLER BÖLÜMÜNÜN KAPSAMLI ÖZETİ

Özet: Türkiye'nin AB yolunda ilerlemesini değerlendiren 2010 ilerleme raporunda Avrupa Komisyonu, Türkiye'de son bir yıl içinde kaydedilen Anayasa değişikliği paketi başta olmak üzere olumlu gelişmelere değinirken, bazı eksiklik ve aksaklıklara da dikkat çekiyor. Bu bakımdan Avrupa Komisyonu'nun mesajı, Türkiye'nin reformları hızlandırması ve ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğü gibi alanlarda AB standartlarını yakalaması yönünde olmaktadır. Reform sürecinde daha etkin bir Parlamento'ya, siyasi partiler ve devletin temel kurumları arasında çatışmanın yerini uzlaşmacı bir kültüre bırakmasına ve medyanın siyasi baskılardan arındırılmasına gerek duyuluyor.

Türkiye'nin AB üyeliği yönünde reformlarını hızlandırarak devam ettirmesi ve Türkiye'nin gelişmesini de yavaşlatan siyasi çatışmalar, AB standartlarının gerisinde kalan özgürlükler gibi konularda halkın refahını ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik reformların katılımcı ve demokratik bir ortam içinde uygulamaya koyulması büyük önem taşımaktadır.

Ancak bu süreçte, Türkiye'yi Batı Balkan ülkeleri ile aynı kefeye koyan, Türkiye ile müzakereleri tıkayan siyasi sorunları ve blokajları görmezden gelen bir Komisyon Türkiye'nin üyelik hedefine destek sağlamamaktadır. Türkiye'ye makul bir üyelik perspektifi sunamayan ve sürecin nihai hedefi konusundaki belirsizliği gidermeyen bir AB, geri kabul anlaşmaları gibi son derece hassas ve yük getirici konularda Türkiye'den fedakarlık bekleyemez. Avrupa Komisyonu ve Üye Devletler, müzakereleri tıkayan siyasi konuları görmezden gelmemeli, Kıbrıs konusundaki tek taraflı tutumu daha yapıcı bir tutuma dönüştürmeli ve Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik engellerin ve olumsuzlukların yanında süreci tıkayan sorunların nasıl aşılacağına dair çözüm önerilerini gündeme getirmelidir.

Sürecin yavaşlamasında üye devletlerin sorumluluğu saklı kalmak üzere, Komisyonu daha yaratıcı ve girişimci bir tutum takınmaya davet ederken, Türk hükümeti ve ilgili çevreleri de reformları hızlandırarak süreci canlı tutmaya ve Avrupa'da bazı çevrelerin tuzağına düşerek AB üyeliği hedefi ve katılım sürecini raydan çıkarmamaya özen göstermeye davet ediyoruz.

Genel Değerlendirme

Türkiye'nin AB üyeliği yolunda kaydettiği ilerlemeyi ortaya koyan ve 1998 yılından bu yana Türk hükümeti, üye devletler, Avrupa Parlamentosu ve çeşitli uluslar arası ve hükümet dışı kuruluşlardan alınan bilgiler ışığında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ilerleme raporlarının on üçüncüsü 9 Kasım 2010 tarihinde açıklandı. Türkiye'nin 2010 ilerleme raporu aynı zamanda üyelik müzakerelerinin beşinci yılında yayınlanmakta olup, bu beş yıl sonrasında müzakerelerin önünü tıkayan sorunlara tatminkar çözümler öngörmemesi oldukça

endişe verici olarak nitelendirilebilir. AB'nin ortak kimliğini temsil eden ve ortak faydanın savunucusu olması öngörülen Komisyon'un Türkiye ile üyelik sürecinde bazı üye devletlerden kaynaklanan suni sorunların çözümünde etkin bir aktör olarak öne çıkamaması da Avrupa bütünleşme süreci açısından soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden oluyor. Raporun genel değerlendirmesine geçmeden, bundan sonraki ilerleme raporlarında Komisyonun sadece Türkiye'deki ilerlemeyi kaydetmenin ötesine geçerek gerçekten ilerlemenin önünü tıkayan sorunlara odaklanması önerisini belirtelim.

Rapor başlangıçta müzakerelerde on üç başlığın açıldığı ve bir başlığın geçici olarak kapatıldığı tespitini yapmakta ve müzakerelerin sekiz başlığını askıya alan ve başlıkların geçici olarak kapatılmasını engelleyen 2006 AB Konseyi kararının yürürlükte olduğunu not etmektedir.

Gümrük birliğinin AB ve Türkiye arasındaki ikili ticarete katkıda bulunmaya devam ettiği, ancak Türkiye'nin gümrük birliği altında ithalat lisansları, AB'de serbest dolaşımda olan bazı üçüncü ülke ürünlerinin ithali, devlet yardımları, fikri mülkiyet haklarının korunması, yeni ilaçların ruhsatlandırılması gibi çeşitli yükümlülüklerini yerine getirmediği ifade edilmektedir. Gümrük birliği çerçevesinde Türkiye'nin üzerine düşen sorumluluklardaki eksiklikler belirtilirken, gümrük birliğini önemli ölçüde aksatan ve AB üye devletleri tarafından uygulanan kamyon kotaları, iş adamları ve ticaret erbabının AB'deki serbest dolaşımı önündeki vize engeli ve AB'nin üçüncü ülkeler ile müzakere ettiği ve imzaladığı ticaret anlaşmaları ile ilgili olarak Türkiye'nin sürecin dışında bırakılması ve ticaret saptırıcı etkilere maruz kalması gibi ciddi sorunların üzerinde durulmamıştır. Gümrük birliği iki tarafın ortak karar almasına dayanan ileri bir entegrasyon biçimi olup bir tarafın bu gibi sorunlar nedeniyle önemli ölçüde mağdur olması ve üyelik müzakere eden Türkiye'nin gümrük birliği müzakere başlığının siyasi nedenlerle bloke edilmesi kabul edilemez. 2006'daki Konsey kararının çözümü iki tarafın da rızası olduğu müddetçe mümkün olabilir.

Kopenhag Kriterlerine Uyum Düzeyi

Komisyon Kopenhag siyasi kriterleri ile ilgili olarak birtakım zayıflıklara işaret etmiştir. Öncelikle Türkiye'de de genel bir şikayet konusu olan çatışmacı bir siyasi iklimin hüküm sürdüğü, ana siyasi partiler ve hükümet ile anahtar siyasi kurumlar arasındaki diyalog ve uzlaşma ruhunun eksikliğinin görüldüğü belirtilmektedir. Bu durum gerçekten de Türkiye'de siyasi ortamı olumsuz etkilemekte ve Türkiye'nin sosyoekonomik kalkınması, teknolojik ve bilimsel ilerleme, eğitim, sağlık, çevre, kadın hakları ve sosyal refah gibi gerçek gündem konularının önüne geçerek kısır bir çatışmaya yol açmaktadır. Söz konusu raporda da tespit edildiği gibi AB ile üyelik sürecimize de zarar vermektedir. Raporda Ergenekon davasına ve askeri darbe iddiaları ile açılan diğer dava ve soruşturmalara da değinilmiştir. Nitekim bu konu da Türkiye'de oldukça tartışmalı ve gerginlik yaratan bir konudur. Türkiye'de artık askeri darbelere karşı genel bir kamuoyunun ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak raporda da altının çizildiği gibi buna ilişkin davalarda tutuklama ve iddianamenin hazırlanması arasında geçen sürenin uzaması ve dava öncesi tutukluluk halinin uzun sürmesi gibi usul ile ilgili aksaklıklar adaletin yerini bulmasını engellemektedir. Demokrasi ve hukukun üstünlüğü başlığı ile ilgili olarak Komisyon Türkiye'nin hala yargılama usulleri ile ilgili mevzuatını ve siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin kurallarını Avrupa standartlarına getirmesinin gerektiğini belirterek temel bir eleştiri yapmaktadır. Bu noktalar 2009 ilerleme raporunda da vurgulanmış ancak Türkiye'de son bir yıl içinde herhangi bir gelişme sağlanmamıştır.

Türkiye’de son bir yıl içinde önemli gelişmenin yaşandığı bir alan Anayasadır. Bu çerçevede Referandum ile kabul edilen anayasa değişikliği paketine atıfta bulunulmakta ve bunun doğru yönde atılmış bir adım olduğu tespit edilmektedir. Paket ile kabul edilen olumlu unsurlara dikkat çekilirken, özellikle paketten parti kapatmalarla ilgili hükmün çıkarıldığı not edilmekte ve anayasa reformlarının hazırlanma ve kabul aşamasında siyasi partiler ve sivil toplumu içeren bir danışma sürecinin olmaması eleştirilmektedir.

Parlamento ile ilgili bölümde Komisyon ana siyasi partiler arasındaki çatışmacı iklimin siyasi reform çalışmalarını yavaşlattığı saptamasında bulunmaktadır. Seçim sisteminde reform yapılmadığı ve uygulanan yüzde onluk seçim barajının Avrupa Konseyi üyeleri arasındaki en yüksek oran olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak milletvekili dokunulmazlıklarının yolsuzluk ile ilgili durumlarda aşırı geniş olduğu, öte yandan şiddet içermeyen düşüncelerin ifadesi söz konusu olduğunda yeterince koruyucu olmadığı eleştirisi getirilmektedir. 2009 yılı raporundan farklı olarak 2010 raporu Parlamento hakkında daha eleştirel bir yaklaşım sergilemekte ve oldukça ciddi bir eleştiri niteliğinde olan “TBMM Türkiye’nin katılım stratejisinin formülasyonu ve uygulanmasında kısıtlı rol oynamaktadır” eleştirisinde bulunmaktadır.

Raporda Cumhurbaşkanının aktif bir uzlaştırmacı rol oynamasından olumlu bir şekilde söz edilirken, yargı kurumları ve üniversiteler olmak üzere bazı atamaları ile ilgili kaygı duyulduğu da diplomatik bir dille not edilmiştir. Hükümetin çalışmaları ile ilgili olarak, Türkiye’nin AB’ye katılımı ile ilgili yeni bir stratejinin hazırlandığı, 2010-11 eylem planının Bakanlar Kurulunca kabul edildiği, Reform İzleme Grubu’nun 2003’ten bu yana ilk defa Başbakanın başkanlığında toplandığı, AB’den sorumlu Devlet Bakanı ve Başmüzakerecinin katılım müzakerelerinde bakanlıklar arası eşgüdümü daha da artırdığı ve Reform İzleme Grubu’nun bazı önerilerinin uygulanma imkanı bulunduğu sıralanan olumlu gelişmeler arasında göze çarpmaktadır. Bunun yanında, özellikle temel hakların korunması alanında reformlara ihtiyaç duyulduğu, parlamentoda, Türkiye’nin AB’ye katılımı ile ilgili çalışmaları hızlandırmak için gerekli özel yasama usulünün çıkarılamaması ve genel olarak son yıllarda reformlarda önemli ölçüde yavaşlama yaşandığı ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin etkinliği ile ilgili olarak da Komisyon önemli eleştirilerde bulunmuştur. Stratejik planlar, performans ölçümleri, mali kontrol sistemleri, proje yönetimi, kriz yönetimi, çevre yönetimi ve bilgi teknolojisi yönetiminin yerel düzeyde oluşturulmasının gerektiği belirtilmiştir.

Kamu yönetimi ile ilgili olarak, Ombudsman kurumu, kişisel verilerin korunması ve bilgiye erişim hakkını içeren anayasal reformlar başta olmak üzere birtakım gelişmelere değinilirken; bürokrasiyi azaltmak, düzenleyici etki analizlerini geliştirmek, şeffaflık, liyakata dayalı atama ve terfi sistemini içeren kamu hizmeti sisteminin reformu 2009 yılı raporunda olduğu gibi bu raporda da bir eleştiri olarak yer almıştır. Buna ek olarak Türkiye’de de sık sık yakınma konusu olan partililere istihdam sağlama ya da kamu kaynaklarından fon aktarma gibi uygulamaların da önüne geçmesi beklenen belediyeler tarafından kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için bir şirket ya da işletme kurulması ile ilgili açık kuralların koyulmadığı belirtilmiştir.

Oldukça kritik bir alan olan güvenlik güçlerinin sivil denetimi konusunda Komisyon geçen yıla oranla daha olumlu bir değerlendirme yaparak bu alanda ilerleme kaydedildiği sonucuna varmıştır. Anayasa değişikliği ile askeri mahkemelerin yetkisinin kısıtlanması, Yüksek Askeri

Şura tarafından alınan ordudan ihraç kararlarının temyizinin mümkün kılınması, 1980 darbesini yapanlara sağlanan dokunulmazlığın anayasadan kaldırılması gibi reformlardan olumlu olarak söz edilmiş, silahlı kuvvetlerin siyasi olaylar üzerinde doğrudan veya dolaylı etkide bulunduğu olaylarda azalma olduğu not edilmiş, buna karşın Genel Kurmay Başkanının süre giden dava veya soruşturmalar hakkında yorumda bulunduğu ifade edilmiştir. Diğer bazı eleştiri noktaları şunlardır: silahlı kuvvetlere siyasete karışma alanı yaratan iç hizmet yasasının değiştirilmemesi, Savunma Sanayi Destek Fonu, silahlı kuvvetlere ait mülkler üzerinde denetim olmaması, iç denetimlerde ilerleme sağlanamaması.

Komisyon yargı sisteminde ilerleme sağlandığı görüşündedir. Anayasa paketi ile Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üye sayısının artışı ile tüm yargıyı temsil eder hale geldiği, Kurulun meslekten men kararlarına temyiz yolunun açıldığı, yargı müfettişlerinin Adalet Bakanlığı yerine HSYK'ya rapor vermesinin siyasi müdahale olmadan görev yapmaları için olumlu bir gelişme olduğu ifade edilmekte, öte yandan HSYK Başkanı'nın hala Adalet Bakanı olması ve HSYK'nın tahkikat yetkisinin Bakanın onayına bağlı olması eleştirilmektedir. Yargının tarafsızlığı ile ilgili olarak bazı eksikliklere işaret edilirken, yargının etkinliği konusunda kaydedilen gelişmelere rağmen toplan hakim ve savcı sayısının yetersiz olduğu, bölge temyiz mahkemelerinin henüz kurulmadığı belirtilmektedir. Erzincan Başsavcısı İlhan Cihaner'in tutuklanmasını takip eden olaylara da raporda yer verilmiş ve bu olayın gerek yargının kendi içinde gerekse HSYK ve Adalet Bakanlığı arasında gerilime yol açtığı ve adil yargı konusunda şüphelere yol açtığı ifade edilmiştir.

Yolsuzlukla mücadele ile ilgili olarak, hükümetin 2010-14 yılları için şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesine yönelik bir stratejiyi kabul etmesi ve bununla ilgili olarak bir bakanlık komitesi ve kamu kurumları, işçi sendikaları ve TOBB'dan meydana gelen bir yönetim kurulu oluşturulması olumlu bir gelişme olarak belirtilmiştir. Ancak hala önemli bir sorun oluşturan yolsuzluk konusunda uygulamaya yönelik etkin bir stratejiye ihtiyaç olduğu da vurgulanmıştır.

İnsan hakları ve azınlıkların korunması alanında, İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolü'nün Parlamento'da beklediği, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ekli üç protokolü onaylamadığı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye'ye karşı açılan dava sayısının arttığı, ancak bunun yanında Türkiye'nin de çoğu dava kararına uyduğu tespitinde bulunmaktadır. İnsan hakları savunucularının cezai takibata uğradıkları, insan hakları kurumlarının kaynak, bağımsızlık ve etki açısından eksik olduğu gibi önemli eleştiriler bu yıl da devam etmektedir. Medeni ve siyasi haklar alanında, hükümetin işkence ve kötü muameleye karşı politikasının olumlu sonuçlar verdiği ancak kolluk kuvvetleri tarafından orantısız güç kullanımı, insan hakları ihlallerinin cezasız kalması ile ilgili olarak sorunların devam ettiği belirtilmektedir.

İfade özgürlüğü ile ilgili olarak medyada ve kamuda hassas konularda açık ve özgür bir tartışma ortamına işaret edilmekte, öte yandan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde ifade özgürlüğünün ihlali ile ilgili çok sayıda davanın açıldığı, hakaretin Türk Ceza Kanunu'nda bir suç olduğu, bununla ilgili birçok dava ve kararın bulunduğu, Türk milletine hakaretin 301. maddeye göre suç sayıldığı ve Türk Ceza Kanunu'nun diğer hükümleri, Terörle Mücadele Yasası ve Basın Yasası'nın ifade özgürlüğünü kısıtlamak için kullanıldığı eleştirisi ifade edilmektedir. Komisyon, Ergenekon davası ile ilgili haber yapan gazetecilere karşı açılan çok

sayıda davanın da endişe verici olduğunu ve hükümete eleştirel yaklaşan Doğan Medya Grubu ile ilgili dava örneğinde olduğu gibi basına yönelik siyasi saldırıların devam ettiğini belirtmektedir. Sık görülen internet sitesi yasaklamalarının kapsam ve süre olarak orantısız olduğu ifade edilmektedir. Genelde açık ve serbest bir tartışma ortamının varlığına işaret edilen raporda, Türk hukukunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatı ile uyumlu bir şekilde ifade özgürlüğünü yeterince güvence altına almadığı belirtilmektedir.

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olarak, bazı olumlu gelişmelerin yanında güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanımı ile ilgili sorunlara ve sivil toplum örgütlerinin bazı bürokratik engellerle karşılaştıkları ifade edilmektedir. Din özgürlüğü ile ilgili olarak din kültürü ve ahlak derslerinin zorunlu olmasına değinilmekte ve gayrimüslim toplulukların tüzel kişiliğe sahip olmamaları nedeniyle sorun yaşadıkları eklenmektedir. Din adamlarının eğitimi, Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı olması ve Patrik'in tüm hallerde "Ekümenik" ünvanını kullanamaması, Fener Rum Patrikhanesi'nde yapılan seçimlerde Türk vatandaşı olma şartı gibi uygulamalar eleştirilmektedir. Kadın hakları alanında Anayasa değişikliği paketinin ilgili hükümleri pozitif ayrımcılığı getirirken, cinsiyet eşitliği ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesi konularının temel sorun alanları olmaya devam ettiği belirtilmektedir. İlkokullarda cinsiyet farkının azalmaya devam ettiği olumlu bir gelişme olarak verilirken, büyük ölçüde doğu ve güneydoğu Anadolu'da çoğu kız olan yaklaşık 200 bin çocuğun okul dışında olduğu ifade edilmektedir. İşçi hakları alanında AB standartları ve ILO Sözleşmeleri ile uyumlu olmayan kısıtlayıcı hükümlerin olduğu, mülkiyet hakları ile ilgili olarak bazı gecikmeler ve usule ilişkin sorunlar olsa da Vakıflar Kanunu'nun uygulandığı belirtilmektedir.

Azınlıklar ve kültürel haklar konusunda, Türkiye'nin azınlıklara yaklaşımının kısıtlayıcı olmaya devam ettiği ve kültürel haklardaki ilerlemelere rağmen, siyasi yaşamda Türkçe dışındaki dillerin kullanılmasının yasak olduğu belirtilmektedir. PKK'nın terörist saldırılarının can kaybına yol açtığı belirtilirken, hükümetçe açıklanan demokratik açılımın kısmen uygulamaya konulduğu ifade edilmektedir.

Türkiye'nin, AB tarafından "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanınan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikili ilişkilerini normalleştirme yönünde ilerleme kaydetmediği ve Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü'nün bütünüyle ayrımsız bir şekilde uygulanması yükümlülüğünü yerine getirmediği ifade edilmektedir. Bu açıdan AB'nin tutumunda herhangi bir değişiklik gözlenmemektedir. Türkiye açısından AB'nin bu yanlı ve haksız tutumunu sürdürmesi ve KKTC'ye uygulanan izolasyonları kaldırmaya yönelik hiçbir adım atmaması endişe vericidir.

Türkiye'nin ekonomik kriterlere uyumu söz konusu olduğunda mali krizin olumsuz etkilerini yaşayan ekonominin 2009 ikinci yarısından başlayarak 2010'un ilk yarısında düzelmeye başladığı not edilmekte, enflasyonist baskılar ve cari açığındaki artışın dikkatle izlenmesi gerektiği ve planlama, koordinasyon ve iletişim anlamında hükümetin ekonomik politikasına güven tesis edilebileceği vurgulanmaktadır.

Son olarak, Türkiye'nin AB üyeliği yönünde reformlarını hızlandırarak devam ettirmesi ve Türkiye'nin gelişmesini de yavaşlatan siyasi çatışmalar, AB standartlarının gerisinde kalan özgürlükler gibi konularda halkın refahını ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik reformların katılımcı ve demokratik bir ortam içinde uygulamaya koyulması büyük önem taşımaktadır.

Ancak bu süreçte, Türkiye'yi Batı Balkan ülkeleri ile aynı kefeye koyan, Türkiye ile müzakereleri tıkayan siyasi sorunları ve blokları görmezden gelen bir Komisyon Türkiye'nin üyelik hedefine destek sağlamamaktadır. Türkiye'ye makul bir üyelik perspektifi sunamayan ve sürecin nihai hedefi konusundaki belirsizliği gidermeyen bir AB, geri kabul anlaşmaları gibi son derece hassas ve yük getirici konularda Türkiye'den fedakarlık bekleyemez. Sürecin yavaşlamasında üye devletlerin sorumluluğu saklı kalmak üzere, Komisyonu daha yaratıcı ve girişimci bir tutum takınmaya davet ederken, Türk hükümeti ve ilgili çevreleri de reformları hızlandırarak süreci canlı tutmaya ve Avrupa'da bazı çevrelerin tuzağına düşerek AB üyeliği hedefi ve katılım sürecini raydan çıkarmamaya özen göstermeye davet ediyoruz.

AVRUPA KOMİSYONU TARAFINDAN HAZIRLANAN TÜRKİYE 2010 İLERLEME RAPORU'NUN SİYASİ VE EKONOMİK KRİTERLER BÖLÜMLERİNİN KAPSAMLI ÖZETİ

SİYASİ KRİTERLER

Demokrasi ve hukukun üstünlüğü

2009 yılı İlerleme Raporu'nda Ergenekon davasına geniş yer verilirken, 2010 yılı İlerleme Raporu'nda, anayasal reform paketi, başta Kürt meselesi olmak üzere hükümetin demokratik açılımları ve darbe planları iddialarına karşı genişletilen soruşturmanın iç siyasi gündeme hâkim olduğu belirtilmektedir. 2009 Yılı İlerleme Raporu'ndan farklı olarak, siyasi partiler ve hükümet arasındaki diyalog ve uzlaşma ruhu eksikliği ile siyasi kurumlar arasındaki gergin ilişkilerin ortaya koyduğu çatışmacı bir siyasi iklimin hüküm sürdüğü vurgulanmaktadır. Ergenekon davasının sürdüğü ve bu kapsamda 116'sı asker olmak üzere 270 kişi hakkında soruşturma başlatıldığı ve 2006 yılı tarihli Danıştay saldırısının Ergenekon ile birleştirildiğine yer verilmektedir. Ayrıca, Mart 2009 tarihli Ergenekon zanlılarında ele geçirilen ve "kafes planı" olarak adlandırılan darbe iddialarının soruşturulması çerçevesinde, ilk defa olarak, Üçüncü Ordu komutanının ifade vermeye çağrıldığına altı çizilirken, "irticayla mücadele eylem planı" ile ilgili soruşturmanın sürdürüldüğü ifade edilmektedir.

Darbe planı ile ilgili soruşturmanın genişletildiği belirtilirken, 2003 yılında Birinci Ordu tarafından hazırlandığı iddia edilen "Balyoz Planı" ile ilgili tutuklamalara ayrıntılı bir şekilde değinilmektedir. 2009 yılı İlerleme Raporu'nda, tüm şüphelilere yönelik yasal güvencelerin endişe verici olduğu belirtilirken, bu seneki raporda, yürütülen soruşturmalarda, tutuklamalar ile iddianamelerin mahkemeye sunulması arasında geçen sürenin, yasal güvenceler açısından endişe uyandırdığı vurgulanmaktadır. Buna ek olarak, mahkeme öncesi gözaltı süresinin uzunluğunun kaygı verici olduğunun altı çizilmektedir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda, Demokratik Toplum Partisi (DTP) aleyhinde açılan kapatma davası ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve Anayasa Mahkemesi kararının beklendiği belirtilirken, Türkiye'nin siyasi partilere ilişkin yasalarını Avrupa standartlarına uygun hale getirmesi gerektiğinin altı çizilmişti. 2010 yılı İlerleme Raporu'nda da bu konuya geniş yer ayrılarak, DTP'nin kapatılması kararının hükümetin demokratik açılım çabalarına ciddi bir darbe vurduğu belirtilmektedir. 2009 yılı İlerleme Raporu'na benzer şekilde, demokratik

kurumların düzgün işleyişi ve hukukun üstünlüğüne duyulan güvenin artırılması açısından, Ergenekon davası ve diğer darbe planlarının araştırılmasının Türkiye için fırsat olmayı sürdürdüğü ifade edilmektedir. Bu çerçevede, yargılama usullerinin yargı sürecine ve sanık haklarına bütünüyle saygı göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin siyasi parti kapatmaya ilişkin usul ve gerekçelerini Avrupa standartları ile uyumlu hale getirmesi gerektiği yinelenmektedir.

Anayasa

Hükümet tarafından hazırlanarak parlamento tarafından benimsenen ve referandumda %58 oy ile onaylanan Anayasa değişiklik paketinin, Anayasa Mahkemesi ile Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısı; askeri mahkemelerin yetkilerinin kısıtlanması; Yüksek Askeri Şura'nın ihraç kararlarının sivil mahkemelerde temyize götürülmesi; Ombudsmanlık kurumu; devlet memurları için toplu sözleşme hakkı; kadınlar, çocuklar ve yaşlılara yönelik pozitif ayrımcılık tedbirlerinin alınmasına ilişkin temel hükümler barındırdığına değinilmekte, ancak paketin ilk halinde yer almasına karşın parlamentodaki oylama neticesinde paketten çıkarılan ve siyasi partilerin kapatılmasını zorlaştıran hükme dikkat çekilmektedir. Bunun yanı sıra, anayasal reformların hazırlanması ve onaylanmasında, siyasi partiler ve sivil toplumu kapsayan bir istişare sürecine başvurulmaması eleştirilmektedir. Genel olarak, anayasal değişikliklerin doğru yönde bir adım teşkil ettiği ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nin adalet, temel haklar ve kamu idaresi alanlarında yer alan önceliklerini karşıladığı not edilse de, siyasi partilerin ve sivil toplumun sürece dahil edilmeyişi eleştirilirken, söz konusu anayasal hükümlerin Avrupa standartlarına uygun şekilde, şeffaf ve katılımcı bir şekilde uygulanmasının anahtar olacağı vurgulanmaktadır.

Parlamento

2009 yılı İlerleme Raporu'ndan bütünüyle farklı olarak, bu bölüm genişletilmiş ve güncel gelişmelere yer verilmiştir. Siyasi partiler arasındaki çatışmacı ortamın siyasi reformlara ilişkin çalışmaları yavaşlattığı belirtilirken, Anayasa değişikliği haricinde, Kopenhag siyasi kriterlerini karşılamaya yönelik sınırlı sayıda yasanın kabul edildiği vurgulanmaktadır. Milletvekili seçimleri ve seçim yasasına ilişkin yapılan değişikliklere değinilmekte, seçim sistemine yönelik herhangi bir değişikliğin yapılmadığı vurgulanmaktadır. %10'luk seçim barajının, Avrupa Konseyi üye ülkeleri arasındaki en yüksek baraj olmayı sürdürdüğünün altı çizilmektedir. Buna ek olarak, milletvekili dokunulmazlıklarının kapsamı detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, dokunulmazlıkların kapsamının, yolsuzluk davalarında çok geniş olarak yorumlanabildiği buna karşın şiddet içermeyen görüşlerin ifadesinde ise yeterli koruma sağlamadığına dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda, DTP/BDP üyelerinin çoğunluğunun dava edildiğine değinilmektedir. 2009 yılı İlerleme Raporu'nda da değinilen parlamento usul kurallarının iyileştirilmesine ilişkin çalışmalarda herhangi bir ilerleme kaydedilmediği belirtilmektedir. Başlıca alanlarda parlamentonun idari kapasitesine ilişkin endişelerin sürdüğü belirtilirken, TBMM'nin, AB katılım stratejisinin oluşturulması ve uygulanmasında sınırlı bir rol oynadığı vurgusu yapılmaktadır.

Cumhurbaşkanı

2009 yılı İlerleme Raporu'nda olduğu üzere, Cumhurbaşkanının siyasi partiler arasında diyalogun geliştirilmesini ve devlet kurumlarının iyi işleyişini teşvik etmeye yönelik uzlaşmacı bir rol oynadığı belirtilirken, geçen yıldan farklı olarak, Cumhurbaşkanı tarafından, başta yargı ve üniversiteler olmak üzere, bazı temel Devlet kurumlarına yapılan atamalara ilişkin endişelerin ifade edildiğine dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanı'nın Kürt sorununun çözümüne yönelik bağlılığını belirttiği ve dış politikadaki etkin rolünü sürdürdüğü vurgulanmaktadır.

Hükümet

Ocak ayında, katılım müzakerelerinin hızlandırılması, kamuoyunda farkındalık ve destek yaratılmasına yönelik yeni bir stratejinin hazırlandığı ve müzakere fasıllarında yapılacak çalışmalara yönelik 2010-2011 eylem planının onaylandığı belirtilmektedir. Reform İzleme Grubu'nun kuruluşundan bu yana ilk defa Başbakanın başkanlığında bir araya gelmesi ve sonra da düzenli bir şekilde toplanmaya devam etmesinin, hükümetin AB katılım sürecine olan bağlılığını ortaya koyduğu dile getirilmektedir. Siyasi reformlar konusundaki çalışmalarını hızlandırmak üzere bir alt komite oluşturulduğu, her ilde bir Vali yardımcısının irtibat noktası olarak belirlendiği ve Başmüzakerecinin sivil toplum örgütleriyle buluştuğuna değinilmektedir. Bu hususlara karşın, temel hakların korunması başta olmak üzere, mevzuatta değişiklikler yapılması gerektiğine yer verilmektedir. AB reformları için özel yasama usulünün henüz kabul edilmemiş olmasına dikkat çekilmektedir.

Kaynak ve sorumluluk aktarılan yerel düzeyde, şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcı mekanizmaların güçlendirilmesi gereğinin yanı sıra, proje yönetimi, kriz yönetimi, çevre yönetimi, mali kontrol, stratejik plan vb. sistemlerinin oluşturulması ihtiyacı vurgulanmaktadır.

Genel olarak, son yıllarda reform gündeminde gözlemlenen belirgin yavaşlamanın ardından, hükümetin sınırlı da olsa, temel anayasal reformları hayata geçirdiği belirtilmektedir. Ayrıca, devlet kurumları arasındaki gergin ilişkilerin, siyasi kurumların düzgün işleyişi üzerinde olumsuz bir etki yaratmayı sürdürdüğü ifade edilmektedir.

Kamu yönetimi

Kamu hizmetlerine ilişkin standartların geliştirilmesi ve temel hizmetlerinin internet üzerinden sunulmasına (e-hükümet) ilişkin çalışmaların sürdürüldüğüne değinilmektedir. 2009 yılı İlerleme Raporu'ndan farklı olarak, Anayasa değişiklikleri ile Ombudsmanlık kurumuna temel oluşturulması ile kişisel bilgilerin korunması ve bilgiye erişimin anayasal hak olarak kabul edilmesi memnuniyetle karşılanırken, 2009 İlerleme Raporu'nda olduğu üzere, devlet memurluğu sisteminde herhangi bir ilerleme kaydedilmediğinin altı çizilmektedir. Bu çerçevede, bürokrasinin azaltılması, etki analizlerinin oluşturulması, özellikle üst düzey pozisyonlara yapılan atama ve terfilerde, şeffaflık ve liyakatın gözetilmesine vurgu yapılmakta, politika ve yasa yapım sürecinde devlet memurlarının istişare sürecine dahil edilmemesi eleştirilmektedir.

Kamu mali yönetimi ve kontrol kanununun uygulanmasında, etkili bir iç denetim sistemi ile belediyeler tarafından kamu hizmeti sunacak işletmelere yönelik net kuralların oluşturulmamış olmasına dikkat çekilmektedir. Genel olarak, Ombudsmanlık kurumu, kişisel verilerin korunması ve bilgiye erişim başta olmak üzere sınırlı ilerleme kaydedildiği, devlet memurluğunun reformu ile kamu mali yönetimi ve kontrol kanununun uygulanmasında daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Güvenlik güçlerinin sivil denetimi

Geçen yılki İlerleme Raporu'na benzer şekilde, bu yıl da ordu üzerindeki sivil denetim konusu kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Farklı olarak, EMASYA gizli protokolünün hükümet tarafından iptal edilmesi öncelikli yer alırken, iptal kararının uygulanması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Şubat ayında kabul edilen yasa ile İçişleri bakanlığı bünyesinde Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'nın oluşturulmasının yanı sıra İstihbarat Değerlendirme Merkezi kurulmasına yer verilmektedir. Bunun yanı sıra, anayasa reformu ile askeri mahkemelerin yetki alanının "askerlik ve askeri hizmetleri" ile kısıtlanmasına, Yüksek Askeri Şura tarafından askeri personelin görevleriyle ilişkilerinin kesilmesinin yargı denetimine tabi tutulmasına, 1980 darbesini gerçekleştirenler için dokunulmazlıkların kaldırılmasına ve buna ek olarak Genelkurmay başkanı ile hava deniz ve kara kuvvetleri ve jandarma komutanlarının görevleri süresince işledikleri suçlar sebebiyle yüksek mahkemede yargılanmalarının önünün açılmasına vurgu yapılmaktadır.

Şemdinli davasının beklemede olduğu, Van Askeri Mahkemesi'nin, dava sırasında sanıkların serbest bırakılması hükmünü vermesinin ardından, davanın Hakkari'de ceza mahkemesinde görüldüğüne değinilmektedir.

Polis ve jandarmanın yetkilerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına devam edildiği, 31 ilde jandarmadan polise yetki devredildiği, ancak jandarmanın yasa uygulama faaliyetleri üzerindeki sivil denetimi konusunda herhangi bir ilerleme sağlanamadığına dikkat çekilmektedir. Geçen yılki rapora benzer şekilde, 1990'lı yıllarda Güneydoğu işlenen hukuk dışı olaylara karıştığı iddiasıyla tutuklanan jandarma albayının yargılanmasına devam edildiğinin, duruşmanın iyi bir şekilde yürütülmesinin suçluların cezasız kalmaması prensibi açısından kritik öneme sahip olduğunun altı çizilmektedir.

2009 yılı İlerleme Raporu'ndan farklı olarak, silahlı kuvvetlerin, , siyasi konularda sorumlulukları dışında kalan alanlarda, resmi ve gayri resmi şekilde etkiledikleri olay sayısının azaldığı tespitinde bulunmaktadır. Buna karşın, Genelkurmay Başkanı'nın halihazırda süren dava ve soruşturmalar hakkında açıklamalar yaptığı, vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarının, söz konusu açıklamalar aleyhinde suç duyurusunda bulunmasına karşın, yargı takibinde bulunulmadığına değinilmektedir. Ordunun medyada seçici akreditasyon uygulamasının sürdürüğü dile getirilmektedir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda yer aldığı şekliyle, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'nda değişiklik yapılmadığı belirtilirken, Milli Güvenlik Kurulu Kanunu'ndaki "güvenlik" tanımının çok geniş yorumlanmaya müsait olması eleştirilmektedir. Benzer

şekilde, Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun bütçe dışı bir fon olmayı sürdürdüğü, Sayıştay tarafından silahlı kuvvetlere ait mülkler üzerinde parlamento denetiminin yanı sıra güvenlik kurumlarında iç denetim konusunda da ilerleme kaydedilmediğine değinilmektedir.

Genel olarak, güvenlik güçlerinin sivil denetimi konusunda ilerleme sağlandığı, bu çerçevede askeri mahkemelerin yetki alanının kısıtlandığı, Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimine açılması ve yüksek rütbeli askerlerin sivil mahkemelerde yargılanmasının önünün açıldığı vurgulanmaktadır.

Yargı sistemi

Yargı sistemindeki reformlarda ilerleme kaydedilmiştir. 2009 yılı İlerleme Raporu'nda yargı reform stratejisinin onaylanması büyük memnuniyet ile karşılanırken, yeni raporda, strateji uygulamalarının devam ettiği kaydedilmiştir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda, **yargının bağımsızlığına** ilişkin olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) bileşimine ilişkin ilerleme kaydedilmediği belirtilmişken, 2010 ilerleme raporunda, anayasa değişiklikleriyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun üye sayısının 7'ten 22'ye çıkarıldığı ve Yargıtay ve Danıştay temsilcilerinin yanı sıra yeni üyelerin birinci sınıf hâkim, Adalet Akademisi, hukuk fakülteleri ve avukat temsilcilerden oluşması nedeniyle Kurulun tüm yargı sistemini bir bütün olarak yansıttığı vurgulanmıştır.

Son yapılan Anayasa değişiklikleriyle, hâkimlerin meslekten atılmalarına yönelik olarak Kurul tarafından alınan kararlara karşı yargı yoluna gidilebilmesi yolunun açıldığının belirtildiği Raporda, Kurulun altında oluşturulan Genel Sekreterliğe, Kurulun kendisinin hâkimleri ve savcılarını atanmasının, Adalet Bakanlığı'nın Kurul'un yönetimine müdahale etme olanağını azaltacağı görüşü kaydedilmiştir.

Raporda Savcılarının ve hâkimlerin çalışmalarını değerlendiren adalet müfettişlerinin artık Adalet Bakanlığına değil de Kurula rapor vermeleri ile Kurulun çalışmalarında siyasi müdahalelerden uzak kalmasının sağlanacağı ifade edilmiştir. Ancak Adalet Bakanının Kurulun başında bulunmasına ve Kurulun soruşturma yetkisinin Bakanın onayına tabi olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Raporda, Şemdinli davasının devam ettiği kaydedilerek davanın ele alınış biçiminin ve 2009 İlerleme Raporu'nda değinildiği gibi, daha önce davadan sorumlu olan sivil savcının görevden alınmasının, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun bağımsızlığı konusunda duyulan şüphelerin hâlâ sürmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Yargının tarafsızlığı konusunda Raporda, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmalarına imkân veren maddelerin Anayasa'dan kaldırıldığı belirtilmekte ve Anayasa mahkemesinin Ocak 2010'da askerlerin organize suç veya devlet düzenine karşı suçlarda yetkiyi sivil yargıya verecek şekilde Ceza Usul Kanununun ilgili maddelerini iptal ettiği vurgulanmaktadır.

Raporda Anayasa değişiklikleri kapsamında, Anayasa Mahkemesi'nin yeni yapısına değinilmekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Anayasa Mahkemesi'nin hâkim seçiminde dâhil olmasının, Türkiye'nin uygulamalarını AB'dekilere yaklaştırdığının altı çizilmektedir.

Ancak hâkimlerden ikisinin askeri hakim olmasının demokratik rejimlerde sorgulandığı belirtilmektedir. Ayrıca Raporda, Anayasa Mahkemesine seçildiklerinde hâkimlerin en az 45 yaşında olmaları ve bir kereliğine 12 yıl için seçilebilmeleri şartının getirilmesi dolayısıyla, askeri hâkimlerin Anayasa mahkemesindeki görevlerinin bitiminde askeri yargıya tekrar dönebilme ihtimalinin olmasının, onların Anayasa Mahkemesi üyesi olarak bağımsızlıklarına ilişkin şüphelere yol açabileceği ifade edilmektedir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda olduğu gibi yüksek yargı mensuplarının ve askerlerin, yargının tarafsızlığını tehlikeye atacak açıklamalarda buldukları konusu üzerinde yine durulmuştur. **Yargının verimliliği** bağlamında ise, bilgi teknolojilerin kullanımıyla yargısal süreçlerin hızlandığına dikkat çekilmiştir. Yargı personeli sayısındaki artışa rağmen, yargıç ve savcı sayılarının yetersiz kaldığı da vurgulanmaktadır. Ayrıca 2009 İlerleme Raporu'nda, çocuk mahkemeleriyle ilgili kaygılar bulunduğu belirtilirken, bu senenin ilerleme raporunda bu alanda gelişme kaydedildiği ifade edilmiştir. Ancak 2009 İlerleme Raporu'nda vurgulandığı gibi, Haziran 2007'ten beri kurulmuş olması gereken bölge istinaf mahkemelerinin henüz kurulmamış olmamalarına da dikkat çekilmektedir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda vurgulandığı gibi, yüksek profilli davaların soruşturma kalitesiyle ilgili endişelerin artmaya devam ettiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, polisle jandarma ve polisle yargı makamları arasındaki ilişki ve işbirliğin geliştirilmesi gerektiği hususu 2010 ilerleme raporunda da tekrarlanmaktadır.

Erzincan Cumhuriyet Başsavcısı İlhan Cihaner'in tutuklanması ve HSYK tarafından tutuklama emrini veren özel yetkili savcının yetkisinin alınması olayına da değinilerek "bu durumun... yargının adil bir dava yürütme yeteneği ile ilgili bazı soruları gündeme getirdiği" ifade edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Dink davasında aldığı karara da değinilmiş ve Mahkeme'nin, Türk makamlarının Hrant Dink'in suikastini engellemek için kendilerinden beklenen her şeyi yapmadıkları tespiti de raporda yer almıştır.

Rapora göre, medeni hukuk alanında uzlaştırma sisteminin tanınmasında bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ayrıca hâkimlerin şartlı tahliye yoluyla suçluların ıslahını amaçlayan ceza sistemini de etkin kullanmadıklarına değinilmiştir.

Genel olarak, 2010 İlerleme Raporu'nda yargı sisteminde ilerleme kaydedildiği ifade edilmiştir. Anayasa değişiklikleri kapsamında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulun yapısı ve askeri mahkemelerin yetkilerine sınırlama getirilmesi önemli gelişmeler olarak kaydedilse de, Adalet Bakanının halen Kurulun başkanı ve soruşturmalarda son söz hakkına sahip olmasına da dikkat çekilmektedir.

Yolsuzlukla mücadele politikası

2010 yılı İlerleme Raporu'nda, hükümetin şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesi amacıyla kabul ettiği 2010 ve 2014 yıllarını kapsayan strateji üzerinde de durulmuştur. *Kamu yönetiminde daha çok şeffaflık, daha çok hesap verme yükümlülüğü, güvenilirlik sağlanmasını hedefleyen strateji etkin bir şekilde uygulandığı takdirde kamu yönetiminin davranış biçimini değiştirmesine katkı sağlayacağı ve böylelikle yolsuzluk imkânlarının azaltılacağı vurgulanmıştır. Ancak Raporda sivil toplum örgütlerinin söz konusu stratejinin uygulanmasında daha çok rol oynamaları gerektiğine de işaret edilmiştir.*

Türkiye'nin ayrıca Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nun (Group of States against Corruption - GRECO) 2005 yılında değerlendirme raporundaki 21 tavsiyesinin 15'ini uyguladığının altı çizilmiştir. Ayrıca anayasa değişikliklerinin mahkemelerin bağımsızlığının güçlendirilmesine ve Ombudsman kurulmasına önemli bir zemin hazırladığı belirtilmiştir.

Şubat 2010'da Anayasa Mahkemesi Etik Kurul Kanununun, etik kurallara aykırı davranan memurların isimlerinin yayımlanmasına ilişkin maddelerini iptal etmiştir. Raporla, 7000 civarında kamu görevlisinin etik kurallar hakkında eğitimden geçirildiği ancak, etik kuralların akademilere, askeriyeye, ve yargıya genişletilmesi konusunda ilerleme kaydedilmediğinin altı çizilmiştir. Bu hususa geçen seneki raporda aynı şekilde dikkat çekilmiştir.

Geçen seneki raporda olduğu gibi bu sene de milletvekili dokunulmazlıklarının sınırlandırılması konusunda bir ilerleme olmadığı belirtilmiştir. Siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanı konusunda şeffaflığın artırılmasına yönelik daha fazla önlemlerin alınması gerektiği üzerinde durulmuştur.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda değinilen Deniz Feneri adlı yardım derneği aleyhine 2009 yılında açılan dolandırıcılık davasına ilişkin soruşturmanın sürdüğü ve hâlâ mahkemeye bir iddianame sunulmadığı belirtilmiştir.

Raporla, Sayıştay'ının güçlendirilmesini amaçlayan yeni kanun taslağının TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından onaylandığı ve Genel Kurulun gündeminde onay bekleme sürecinde olduğuna yer verilmiştir.

Genel olarak, yolsuzluğa karşı bir stratejinin ve eylem planının geliştirilmesi ve bunların uygulamasının izlenmesi için bir kurumun oluşturulmasında ilerlemeler kaydedildiği ancak bu stratejinin etkin bir şekilde uygulanmasında halen bazı sorunlar yaşandığı dile getirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin soruşturma, iddianame ve mahkûmiyete ilişkin kayıtları geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir.

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması

Uluslararası insan haklarına riayete ilişkin olarak Raporla, İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler İhtiyari Protokolünün (OPCAT -Optional Protocol to the UN Convention against torture) onayının parlamentoda beklediği belirtilmiştir. Geçen seneki raporda da altı çizildiği üzere bu sene de Türkiye'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) ilişkin üç ek protokolü onaylamadığı vurgulanmıştır.

Rapor sürecinde İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Türkiye'nin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ni ihlal ettiği sonucuna varan 553 karar almıştır (geçen sene bu sayı 381 idi). Bu kararlardan çoğunun adil yargılanma ve mülkiyet haklarının korunması ilgili olduğu belirtilmiştir. Raporla ayrıca Türkiye'nin 2009 yılında AİHM tarafından verilen 6,1 milyon Avro'luk ceza ödediğine yer verilmiştir.

Kıbrıs davasında, kayıp kişiler ve Kıbrıs'ın kuzeyinde devamlı olarak ikamet eden Kıbrıslı Rumların mülkiyet haklarına ilişkin kısıtlamalar sorunu devam etmektedir. Raporda Bakanlar Kurulu'nun Eylül 2010 tarihli toplantısında bu konuların araştırılmasının Aralık 2010 tarihine ertelendiğine yer verilmektedir. Raporda ayrıca Mart 2010 tarihinde karara bağlanan *Demopoulos ve Türkiye Davası* ile AİHM'nin, Taşınmaz Mal Komisyonu'nu etkin ve tüketilmesi zorunlu bir iç hukuk yolu olarak kabul ettiği hatırlatılmıştır.

İnsan haklarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesine ilişkin olarak ise, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanun Tasarısı'nın Şubat 2010 tarihinde Meclis gündemine gönderildiği, tasarıya ilişkin olarak çeşitli sivil toplum örgütleri ile alt komite çalışmalarında beraber çalışıldığı, ancak tasarının BM'nin konuya ilişkin ilgili çerçevesine uygun hale getirilmesi için, başta kurumun bağımsızlığı ve işleyişine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir.

Medeni ve Siyasi Haklar

2010 Türkiye İlerleme Raporunda, **tutuklu hakları ile gözaltında işkence ve kötü muamele olayları** ile ilgili olarak, 2010 yılında gerçekleştirilen çalışmaların memnuniyet verici düzeyde olduğu belirtilmektedir. Özellikle İstanbul Protokolü'nün uygulanmasına yönelik ilgili birimlerin eğitimlerine devam edildiği vurgulanmaktadır. Türk vatandaşlarının kanun uygulayıcılarına karşı şikâyetlerini soruşturmaya yönelik bağımsız bir ulusal mekanizma kurulması çalışmalarına devam edildiğinin ifade edildiği Raporda, geçen yıla göre güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımı vakalarında artış olduğuna dikkat çekilmektedir.

Engin Çeber'in Metris Cezaevinde işkence ve kötü muamele sonucu hayatını kaybettiği iddiasına ilişkin yargılanan kamu görevlilerinden cezaevi 2. müdürü ile 3 infaz koruma memurunun, müebbet hapis cezasına çarptırılmasına geniş yer ayrılan Raporda, bu kararın işkence ve kötü muamelenin önlenmesi alanında önemli bir gelişme olduğu ifade edilmektedir.

Mahkemelerin Adli Tıp Kurumu görevlileri haricinde adli tıp doktorlarına görev vermemesinin eleştirildiği raporda, bunun Türkiye'deki **etkili ve bağımsız adli tıp hizmetlerinin** gelişimine engel teşkil ettiği ifade edilmektedir.

Adalet erişim bağlamında, kırsal kesimde bazı gelişmelerin olduğu, ancak güneydoğuda ücretsiz adli yardıma erişim ile ilgili sıkıntılarının devam ettiği belirtilmektedir. Hukuki yardıma ihtiyacı olup avukatlık hizmetinden yararlanmak için maddi olanağı bulunamayanlara yönelik adli yardıma ilişkin kamu düzeyinde farkındalığın eksik olduğuna dikkat çekilen Raporda ayrıca, söz konusu hizmetin kalitesini ve etkinliğini denetlemeye yönelik herhangi bir takip mekanizmasının olmadığı ifade edilmektedir.

2010 Türkiye İlerleme Raporunda, **cezaevi reformu** ile ilgili olarak geçen yıl içerisinde atılan adımlar memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu kapsamda ülke genelinde cezaevi personelinin eğitimi için kurulan 4 merkezde eğitimlerin ilgili personele verildiğine; tutuklu ve hükümlü yakınlarının Türkçe bilmemesi halinde diğer dillerde tutuklu ve hükümlüler ile görüşebilme imkânının genişletildiğine; Adalet Bakanlığı'nın çocuk tutukevlerinden başlayarak diğer tüm cezaevlerine yönelik yeni bir vaka yönetimi modeli üzerinde çalışmalara devam edildiğine ve

üst-düzey güvenli kimi cezaevlerinde yapılan mimari değişiklikler ile tutuklu ve hükümlüler için daha fazla sosyal alan oluşturulduğuna dikkat çekilmektedir. Raporda gözaltı sürelerinin uzunluğu ve başta çocuklar olmak üzere, cezaevinde bulunan hükümlülerin yargılanma süreçlerindeki aksamalar eleştirilmektedir.

Raporda ayrıca sağlık durumu devamlı tedavi gerektiren tutukluların tedavilerinde ciddi aksamaların yaşandığı, doktor başına düşen tutuklu sayısının çok yüksek olduğu ve cezaevi personeli tarafından uygulanan yanlış tedavi yöntemleri nedeniyle tutukluların sağlık durumlarının daha da kötüleştiği belirtilmektedir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili olarak ise, medyada başta Kürt meselesi, Ermeni meselesi, azınlık hakları, ordunun rolü konularında ciddi tartışmaların yaşandığı belirtilirken, Türk Ceza Kanunu'nun 301. Maddesi ile ilintili az sayıda davanın başlatıldığına dikkat çekilmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında, Adalet Bakanlığı'nın bazı sivil toplum örgütleri ile birlikte ilgili mevzuatın açıklarına yönelik başlattığı çalışmalar memnuniyet verici olarak nitelendirilirken, AİHM'e düşünce ve ifade özgürlüğüne müdahaleyle ilişkin çok sayıda davanın geldiğine dikkat çekilmektedir.

Başta Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesi olmak üzere, Türk Ceza Kanunu'nun çeşitli maddeleri, Terörle Mücadele Yasası ve **Basın Kanunu'nun bazı maddelerinde**, ifade ve düşünce özgürlüğü alanında kısıtlayıcı tedbirlerin bulunduğu belirtilmiştir raporda, özellikle Ergenekon Davası ile ilgili haber yapan basın mensuplarına karşı birçok davanın başlatıldığı vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, Kürtçe yayın yapan veya Kürt sorununun tartışıldığı gazetelere yönelik baskının arttığı ifade edilmekte, Diyarbakır'da yayımlanan *Azadiya Welat* gazetesinin yıl içerisinde yasaklandığına yer verilmektedir.

Basın özgürlüğüne ilişkin olarak ise, içeriklerinden ötürü Youtube'un filtrelenmek yerine tamamen kapatılması ve bazı internet sitelerinin yasaklanmasının ifade özgürlüğü ve kişilerin bilgiye erişim hakkını engellediğine dikkat çekilmektedir. Avrupa Komisyonu, 2010 İlerleme Raporunda ayrıca Doğan Medya Grubuna yönelik vergi cezası davasını, geçen yıl olduğu gibi bu yılda eleştirirken bunun basın üzerinde bir siyasi baskı oluşturduğuna vurgu yapmaktadır.

Toplanma özgürlüğüne ilişkin 2010 Türkiye İlerleme Raporu'nda bir önceki ilerleme raporunda da olduğu gibi bazı olumlu gelişmelere yer verilmektedir. Bunların arasında *Nevruz* ve *1 Mayıs* gibi kutlama ve gösterilerin huzurlu bir şekilde gerçekleştirilmesi, hatta 24 Nisan "Sözde Ermeni Soykırımını Anma Günü" adıyla sembolik bazı toplu açık etkinliğin düzenlenmesi yer almaktadır. Bunun yanında, yine geçen seneki raporda da aynı şekilde bahsedildiği gibi özellikle Türkiye'nin güneydoğusunda Kürt meselesine ilişkin düzenlenen bazı gösterilere karşı şiddete başvurulduğuna dikkat çekilmektedir. Raporda, 2007 yılında, emniyet güçlerinin görevlerine ve yasal güçlerine ilişkin kabul edilen yasanın Türkiye'nin güneydoğusunda uygulanmasına ilişkin zorlukların hala rapor edildiği belirtilmektedir. Ayrıca, şiddet kullanan emniyet güçlerine karşı etkili yasal ve idari soruşturmaların yürütülmesinde dokunulmazlığın bir sorun olarak sürdüğüne yer verilmektedir.

Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin olarak ise, Türkiye'de çok sayıda sivil toplum örgütünün ve derneğin var olduğu vurgulanmaktadır. DTP'nin kapatılmasının Anayasa hükümleri dahil konuya ilişkin yasal çerçevede değişiklik gerekliliğini ortaya çıkardığı belirtilmekte ve hükümetin bu bağlamda Anayasa değişikliği talebinin meclis tarafından reddedildiği ifade edilmektedir.

2009 İlerleme Raporu'nda olumlu bir gelişme olarak bahsedilen bir lezbiyen, homoseksüel, biseksüel, travesti ve transseksüel derneğinin (LGBTT) kapatılması kararının temyiz mahkemesi tarafından bozulmasına yine değinilerek bu yıl da İzmir Valiliği tarafından İzmir'deki bir LGBTT derneğine karşı açılan kapatma davası eleştirilmekte ancak, davanın mahkeme tarafından reddedildiği belirtilmektedir.

2010 İlerleme Raporu'nda, geçen yılki raporda da bahsedilen İstanbul Valiliği tarafından açılan iki kapatma davasından biri olan İnsan Hakları Derneği davasının hala devam ettiğine ancak, Özgür-Der davasının mahkeme tarafından reddedildiğine yer verilmektedir.

Bu yılki raporda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) *Ankara'daki Kurtuluş Protestan Kilisesi Vakfı* kurulmasına ilişkin Türkiye aleyhine açılan davada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11'inci maddesine aykırılık tespit ettiğine vurgu yapılmaktadır.

Bu yılki raporda bir diğer olumsuz gelişme olarak yerinden edilme ve göç konularında aktif olan Diyarbakır Göç-Der'in kapatılması kararı yer almaktadır.

Bir önceki ilerleme raporunda yer almayan ancak bu ilerleme raporunda yer alan bir olumlu gelişme olarak Türkiye'de kamu kuruluşlarına ve kamuoyuna AB'ye katılım sürecinde sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rolün anlatılmasına, özellikle ABGS'nin **sivil toplum kuruluşlarının** temsilcileri ile AB katılım sürecine ilişkin toplantılar düzenlemesine yer verilmektedir. Ancak, geçen yılki raporda da belirtildiği gibi sivil toplum kuruluşlarının halen orantısız para cezaları ile karşı karşıya kalması ve fon yaratmada karşılaştıkları bürokratik engellerin dernekler için daha olumlu bir ortamın yaratılmasını engellemesi eleştirilmektedir. Bunun yanında, bu sene de yabancı derneklere karşı kanunların kısıtlayıcı bir şekilde uygulandığı belirtilmektedir.

Genel olarak, dernek kurma özgürlüğüne ilişkin yasal çerçevenin AB standartları ile uyumlu olduğunun belirtildiği 2010 Türkiye İlerleme Raporu'nda, derneklere karşı uygulanan orantısız kontroller, parti kapatılmasına ilişkin yasal düzenlemelerin yapılmaması ve LGBTT derneklerine karşı devamlı açılan kapatma davaları dernek kurma özgürlüğünün tam olarak uygulanmasındaki engeller olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında, toplanma özgürlüğüne ilişkin her ne kadar ilerleme kaydedilse de ülkenin güneydoğusunda Kürt meselesi ile ilgili yapılan bazı gösterilerin polis şiddeti ile karşılaştığının altı çizilmektedir.

Din özgürlüğüne ilişkin 2009 ve 2010 İlerleme Raporları Türkiye'de ibadet özgürlüğüne saygının genel olarak sürdüğünü belirtmektedir. Geçen yılki rapor, 2008 yılında kabul edilen Vakıflar Kanunu'nun işleyişinden memnuniyeti belirtirken bu yılki raporda, kanunun uygulanmasının bazı gecikmelerle sürdüğü ifade edilmektedir. Bunun yanında, Trabzon'daki Sümela Manastırı'nda 90 yıl sonra ilk defa gerçekleştirilen Ortodoks ayininden ve Van'daki Akdamar Kilisesi'nde 1915'ten bu yana ilk defa gerçekleştirilen Ermeni ayininden olumlu gelişmeler olarak bahsedilmektedir.

Bir önceki ilerleme raporunda da belirtildiği üzere Devlet Bakanı ve AB Başmüzakerecisinin, ABGS yetkililerinin ve çeşitli ilgili bakanların gayrimüslim toplulukların dini liderleri ile zaman zaman buluştuğuna olumlu bir gelişme olarak yer verilmektedir.

2010 İlerleme Raporu'nda, Mayıs 2010 tarihinde Başbakanın ilk kez gayrimüslim Türk vatandaşlarının sorunlarına ilişkin ilgili mercilerin gerekli ilgiyi göstermesine ilişkin yayımladığı genelgeye yer verilmektedir. Bu genelgede yer alan konular, artık belediyelere devredilen gayrimüslim mezarlıklarının korunması ve oluşturulması; gayrimüslim vakıfların lehine kararlaştırılan dava yükümlülüklerinin uygulanması ve içeriğinde gayrimüslim topluluklara karşı nefret ve kini teşvik eden yayınlara karşı yasal işlemlerin derhal başlaması olarak belirtilmektedir.

2009 İlerleme Raporu'nda belirtilen **Alevi** topluluğuna yönelik olumlu gelişmelerin daha önceden planlanan yedi çalıştayın düzenlenmesi ile devam ettiği bu yılki raporda da belirtilmektedir. Ancak, Anayasa'nın 24'üncü Maddesi'ne ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 12'inci Maddesi'ne göre **din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin** ilk ve orta öğretimde hala zorunlu ders olarak bulunması bir önceki ilerleme raporunda olduğu gibi bu raporda da olumsuz bir gelişme olarak belirtilmektedir. Geçen seneki raporda değinildiği gibi bu raporda da konuya ilişkin AİHM'in 2007 yılında verdiği, Türkiye'nin müfredatını ve iç mevzuatını AİHS'nin 1'inci Protokolü'nün 2'inci Maddesi ile uyumlu hale getirmesi kararı tekrar hatırlatılmıştır. Raporda bu yıl ayrıca, zorunlu din derslerinden Protestan öğrencilerin muaf olmasına ilişkin dava talepleri reddedilen Yehova Şahitleri Topluluğu'nun Danıştay'a başvuruda bulunduğu ve davalarının Danıştay'da muallak bir şekilde kaldığı vurgulanmaktadır.

Bu yılki raporda da yine gayrimüslim toplulukların tüzel kişilik olarak kabul edilmedikleri için birçok sorunla karşılaştıkları ifade edilmektedir. Bunun yanında raporda, **din adamlarının eğitimi** konusundaki kısıtlamaların devam ettiğine dikkat çekilmektedir. Türk mevzuatının bu cemaatler için özel yüksek din eğitimi imkanı tanımadığı, resmi eğitim sisteminde de bu yönde bir imkan bulunmadığı tekrar dile getirilmektedir. Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nun hala açılmadığı vurgulanmaktadır. Bu seneki raporda da Ermeni Patrikhanesi'nin Ermeni diline ve ruhban sınıfına yönelik bir üniversite bölümü açılması teklifinin üç seneden beri beklemede olduğu ve Süryanilerin resmi okullar dışında, gayri resmi bir şekilde eğitim aldıkları belirtilmektedir.

Yine bu seneki raporda da 'Ekümenik' olarak ifade edilen Fener Rum Patrik'inin "ekümeniklik" dini sıfatını her zaman kullanmadığı belirtilmektedir. İlerleme Raporu'nda, Mart ayında Venedik Komisyonu'nun, bu durumun Ortodoks Kilisesi'nin özerkliğine aykırı olduğuna ilişkin verdiği karara da değinilmektedir. Bu yılki raporda ayrıca, Mayıs ayında Türk yetkililerin Yunanlı Ortodoks din adamlarına Türkiye'de çalışabilmeleri için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verme konusunda kolaylık sağlama kararına olumlu bir gelişme olarak değinilmektedir. Bu doğrultuda 14 Ortodoks Rum din adamına Türk vatandaşlığı verildiği ifade edilmektedir.

Tıpkı bir önceki raporda belirtildiği gibi bu raporda da Alevilerin ve gayrimüslim cemaatlerin ibadethanelerine yönelik ayrımcılığın ve idari belirsizliklerin devam etmesinin, yetkililerin çeşitli ibadethane açma başvurularının reddedilmesinin ve şu anda var olan Protestan kiliselerine ve Yehova Şahitleri dua salonlarına karşı açılan davaların olumsuz gelişmeler olarak kaldığı belirtilmektedir. Alevi ibadethaneleri (Cem Evleri) ile ilgili iki davanın sonuçlandırıldığına ve başvuruların reddedildiğine değinilmektedir. Buna ek olarak raporda, Yehova Şahitleri'nin ibadet ettikleri yerler için İstanbul ve Ankara belediyeleri tarafından vergi talebi ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir.

Raporda yine misyonerlerin hala ülkenin bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılandığı ve iki misyonere karşı açılan davanın Silivri’de devam ettiğine değinilmektedir. Ayrıca, 2007 yılında Malatya’da öldürülen üç Protestan’a ilişkin davanın hala sürdüğü ve bu dava ile halen devam etmekte olan Ergenekon Davası arasında bir bağ bulunmaya çalışıldığı belirtilmektedir.

Bu seneki raporda da **vicdani retçilere** yönelik adli uygulamaların devam ettiği vurgulanmakta ve konuya ilişkin AHİM kararlarının uygulanmasının bekletildiği belirtilmektedir. Ayrıca, Vakıflar Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin idari gecikmelerin ve azınlık dinlerinin üyelerinin radikaller tarafından tehdit altında bulunduğuna dikkat çekilmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Haklar

Kadın haklarına ilişkin olarak 2010 İlerleme Raporu’nda, kadınlara ilişkin pozitif ayrımcılık öngören Anayasa değişikliğinden, Başbakanlığın kadın istihdamını ve işgücü piyasasında eşitliği teşvik eden genelgesinden, genelgenin kadınların istihdamına ilişkin sosyal iştirakçiler ve STK’lardan oluşan bir ulusal kurulun oluşturulmasını öngörmesinden olumlu gelişmeler olarak bahsedilmektedir.

Raporda ayrıca, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında aile içi şiddete maruz kalmış kadın ve çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi için imzalanan protokole ve protokol gereği hazırlanan formlara, polis teşkilatına verilen eğitime ve kamuoyunda farkındalık yaratma çalışmalarına değinilmektedir.

İlerleme Raporu, ilköğretimdeki cinsiyetler arası dengesizliğin gittikçe azaldığı hatta ulusal düzeyde neredeyse kapandığı ancak, yine de kızların, özellikle kırsal bölgelerde okuldan ayrılma risklerine karşı, okullara kaydının teşvik edilmesi gerektiği kaydedilmektedir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye’de cinsiyet eşitliğinin ve kadınlara karşı şiddetin kadınların yüz yüze kaldığı en büyük engeller olduğu vurgulanmaktadır.

2010 Türkiye İlerleme Raporu’nda kadın haklarına ilişkin Türkiye’deki olumsuz durumlar olarak geçen yılki raporda da bahsedilen konular kadınların siyasette, kamu yönetiminde üst düzey mevkilerde ve sendikalardaki temsilinin çok düşük seviyede olması; yeterli çocuk bakımı olanakları olmadığı için kadının işgücü piyasasına katılamaması, orta ve yüksek öğrenime ulaşmasındaki zorluklar, kayıtdışı sektörlerde çalışması, sosyal katılım mekanizmalarının eksikliği gibi sebepler; okul kitaplarında kadının rolü ve statüsüne ilişkin hala basmakalıp bilgilere yer verilmesi; namus cinayetlerinin sayısının artması; kadını korumaya yönelik hükümetin ve belediyelerin belirli bir görüş ve uygulamalarının olmaması; erken yaşta ve zorla yapılan evliliklerin hala mevcut olması; cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddete karşı ulusal eylem planının uygulanmasında yeterli insan ve finansal kaynakların bulunmaması ve planın sıkı ve değerlendirilebilir hedeflerinin bulunmaması olarak ifade edilmektedir.

Genel olarak raporda, kadın haklarının ve cinsiyet eşitliğinin korunmasına ilişkin yasal çerçevenin, Anayasa'da yapılan değişikliklerle de sağlanmış olduğu ancak, bu yasal çerçevenin siyasi, sosyal ve ekonomik gerçekliğe de dönüşmesi için daha çok çaba sarf edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Namus cinayetlerinin, erken yaşta ve zorla yaptırılan evliliklerle aile içi şiddetin varlığının ciddi sorunlar teşkil ettiğinin, kadın haklarına ve cinsiyet eşitliğine ilişkin tüm ülkede eğitimlerin ve farkındalığın artırılmasının gerekliliğinin altı çizilmektedir.

2010 Yılı İlerleme Raporunda **Çocuk hakları** ile ilgili olarak, Anayasa değişikliğinin 41'inci maddesindeki hükümler sonucu çocuklara yönelik pozitif ayrımcılık tedbirlerinin önünün açıldığı belirtilmiştir.

Anayasa'nın getirdiği yeni hükümlerle birlikte çocuk hakları ile ilgili olarak, 4 ve 5 yaşlarındaki çocuklar için sağlanan okul öncesi eğitime katılım oranının 2009-10 dönemi için yüzde 39'a yükseldiği, bununla birlikte ilköğretime kayıt oranının hem kız hem de erkek öğrenciler için arttığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın çocukların okuldan ayrılmalarını engellemek amacıyla risk altındaki çocuklar için bir erken uyarı sistemi geliştirdiği ve orta öğretime katılım oranının 2009 – 2010 yıllarında yüzde 65 oranına yükseldiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte eğitimde yaşanan sorunlar da raporda kendine yer bulmuştur. Başta Güneydoğu ve Doğu bölgelerinde olmak üzere, toplam 200,000 çocuğun eğitimden mahrum kaldığının altı çizilmiştir.

Raporda, 18 yaşın altındaki tüm çocuklara ücretsiz sağlık hizmeti verildiği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Dezavantajlı Gruplar Dairesi kurduğu ve bu dairenin görevlerinden birinin çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi olduğu belirtilmiştir. Ancak bu gelişmeye rağmen, çocuk işçiliğinin engellenmesi konusunda yeterli adım atılmaması ve bu konuda etkin bir denetim mekanizmasının bulunmaması da eleştirilmektedir.

TBMM'de Çocuk Hakları İzleme Komitesi kurulmasının önemine vurgu yapılırken, bu komitenin hala gayri resmi bir komite olduğu da belirtilmiştir.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda eleştirilen 18 yaşın altındaki çocukların 2006 yılında Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucu yetişkin statüsünde yargılanması hususunda, bu yıl temmuz ayında ilgili Kanun'da yapılan değişiklik ile birlikte olumlu bir görüşe dönüşmüştür. Yasa değişikliği sonucu işlenen suçlara yetişkinler iştirak etmiş bile olsa 18 yaşın altındakilerin çocuk mahkemelerinde yargılandığı vurgulanmıştır. Ayrıca gösterilere katılan ve güvenlik kuvvetlerine direnç gösteren çocukların terör örgütü üyesi olmak suçundan yargılanamayacağı da Rapor'da belirtilmiştir. Bu değişiklik sonucu çocuklara verilen cezaların önemli ölçüde azalacağını umulduğu beklenmektedir. Buna rağmen raporda çocukların cezaları süresince çocuklara uygun olmayan hapisaneler ve nezarethanelerde tutulduğu belirtilmiştir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanuna göre 81 ilde açılması gereken çocuk mahkemelerinin Ocak 2010 itibarıyla sadece 30 ilde açılmış olması da raporda eleştirilmiştir.

Sosyal olarak savunmasız ve/veya engelli kişilerle ilgili yapılan Anayasa değişikliğinin olumlu bir adım olduğu belirtilmiş ve değişiklik sonucu bu kişilere uygulanabilecek pozitif ayrımcılığın kolaylaştırıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca engellilerin kamuda istihdam edilmesi ile işe alım kotalarının uygulanmamasının önemli bir gelişme olduğu belirtilmiştir. Ancak Türkiye'nin imzaladığı BM Engelli Hakları Sözleşmesi hükümleri ile alakalı uygulamaları denetleyen bir mekanizmanın oluşturulmaması eleştirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin 2005 yılında yürürlüğe koyduğu Türk Engelli Yasası gereği engelli vatandaşların kamu binalarına rahat erişimi ile ilgili uygulamaların yetersiz olduğu da ifade edilmiştir.

Raporda **işçi hakları ve sendikalar** konusunda Anayasa değişikliğinin getirdiği yeni düzenlemelere değinilmiş ve düzenlemelerin özellikle kamuda sendikal hakları ilerlettiği belirtilmiştir. Ayrıca 2009 yılındaki raporda 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü'nün resmi tatil ilan edilmesi memnuniyetle karşılanmışken, bu yıl Taksim Meydanı'nın 33 yıl sonra tekrar 1 Mayıs kutlamalarına açılması ve kutlamaların sorunsuz geçmesinden duyulan memnuniyet belirtilmiştir. Ancak sendikal haklar konusunda hala AB ve ILO standartlarından uzak uygulamalar olduğu kaydedilmiş ve kamu görevlilerinin Anayasa değişikliğinden sonra dahi grev hakkının olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca ILO'nun uluslararası anlaşmalardan ileri gelen yükümlülükleri yerine getirme konusunda hükümeti sorumlu tuttuğuna değinilmiştir. Bununla birlikte TEKEL işçilerinin direnişi de Rapor'da kendine yer bulmuş ve direniş ile birlikte işçi hakları konusunda endişelerin ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Ayrımcılığın önlenmesi alanında tek olumlu gelişme olarak hükümetin sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve ilgili kurumların katılımı ile ayrımcılığın önlenmesi ve eşitliğin güçlendirilmesi için bir kurul oluşturulması amacıyla oluşturulan taslak kanun gösterilmiştir. Raporda geçen senelere oranla, özellikle Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanının eşcinselliğin bir hastalık olduğu yönündeki açıklamaları vurgulanarak, LGBTT bireylerin haklarına yönelik eleştirilere geniş yer verilmiştir. Özellikle LGBTT bireylerin iş yerlerinde uğradığı fiziksel ve cinsel taciz, cinsel yönelimleri sebebiyle uğradıkları ayrımcılık, TCK'nın toplum huzurunu bozmaya yönelik fiiller kapsamında LGBTT bireylerin aleyhine kararlara imza atılması Raporda yer almıştır. Bununla birlikte bu yıl içerisinde travesti ve transeksüel bireylerin öldürülmesi, Ankara'da polislerin LGBTT bireylere yönelik uyguladığı şiddet ve mahkemelerin LGBTT cinayetlerinde haksız tahrik yapıldığı gerekçesiyle zanlıların lehine uygulamalarda bulunması yoğun şekilde eleştirilmiştir. Ayrıca geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, bu yıl da Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde eşcinselliğin psikoseksüel bir hastalık olduğu ve eşcinsellerin askerlik hizmeti için elverişsiz olduğu yönündeki kararlar eleştirilmiştir.

Mülkiyet hakları alanında Şubat 2008'de yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu'nun uygulanmasının sürdüğü ancak bazı gecikmelerin ve sorunların olduğu belirtilmiştir. Ayrıca geçen yılki Rapor'da belirtilen Vakıflar Kanunu'nun, el konulan ve üçüncü kişilere satılan mülkler konusu ve yeni mevzuatın kabul edilmesinden önceki mazbut vakıfların taşınmazları konusunu ele almadığı vurgulanmıştır. Süryanilerin mülkiyet konusunda yaşadığı sorunlar 2009 yılındaki Rapor'da olduğu gibi bu yıl da kendine Rapor'da yer bulmuştur. Mor Gabriel Ortodoks Manastırı arazi mülkiyeti ile ilgili davanın sürdüğü Rapor'da belirtilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin Bozcaada'daki bir Rum Ortodoks kilisesinin mülkiyet haklarının ihlal edildiği yönündeki Mart 2009 tarihli AİHM kararını henüz uygulamadığı ifade edilmiştir. Rapor'da Haziran 2010'da Türkiye'nin haksız bulunduğu ve Büyükaada Rum Erkek Yetimhanesi arazisi ile ilgili AİHM kararına da atıfta bulunulmuştur.

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması

2010 Türkiye İlerleme Raporu'nda, 2009'dakinde olduğu gibi, Türk hükümetinin himayesinde, azınlıklara ilişkin sorunlar üzerine tartışmaların geliştiği belirtilmektedir. Mart ayındaki Roman buluşması gibi sembolik birkaç gelişmenin yaşandığının altı çizilmektedir. Yine bir önceki raporda olduğu gibi ders kitaplarından ayrımcı ifadelerin kaldırılması için çalışmaların devam ettiği vurgulanmaktadır.

Ancak, Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımına ilişkin paragraf, bir sene önceki haliyle aynen korunmaktadır. Türkiye'nin azınlık haklarına yönelik yaklaşımının kısıtlayıcı kaldığı belirtilmektedir.

Rum azınlığın durumunun değişmediği, Gökçeada ve Bozcaada adaları dâhil olmak üzere, eğitim ve mülkiyet haklarıyla ilgili sorunlarla karşılaşmaya devam ettiği yine raporda vurgulanmaktadır.

2009 yılı İlerleme Raporu'nda İsrail ordusunun Aralık 2008'de Gazze'ye müdahalesinin ardından, Musevi cemaatine karşı nefret söylemi örneklerinin ortaya çıktığı vurgulanmıştı. Bu raporda da anti-semitizmin, özellikle İslamcı ve aşırı milliyetçi medyadaki nefret söylemiyle bağlantılı olarak bir sorun olmaya devam ettiği belirtilmektedir.

2010 İlerleme Raporu'nda, Hrant Dink'in öldürülmesine ilişkin davanın sürdüğü fakat davada ciddi bir ilerleme olmadığı belirtilmektedir.

Genel olarak, Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımının kısıtlı olduğu raporda vurgulanırken, Avrupa standartlarına uygun biçimde dil, kültür ve temel hakların korunmasının ve bu değer ve haklara saygının tam olarak sağlanamadığının altı çizilmektedir.

Kültürel haklar konusunda, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tüzüğüne Kasım ayında değiştirildiği ve bu değişiklikle Kürtçe ve diğer dillerde özel kanallarda ve kamu kanallarında yapılan yerel düzeydeki yayınlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırıldığı belirtilmektedir. Kürtçe ve Arapça yayın yapan 14 radyo ve televizyon kanalına izin verildiği de raporda yer almaktadır. Buna karşın, geçen yılki raporda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Kanunu'nda yer alan kısıtlamaların, özel yerel ve bölgesel TV ve radyo programları için uygulanmakta olduğuna ve Kürtçe dilini öğreten eğitim programlarına izin verilmediğine değinilmişti.

Bu sene raporda, Diyarbakır Belediye Tiyatrosu'nun ilk defa olarak Kürtçe bir oyunu sahneye koyduğu ve Haziran ayında Devlet Bakanı ve Başmüzakereci'nin tüm AB büyükelçiliklerini Van'ın Bahçeşehir köyündeki bir Kürt edebiyatı aktivitesine davet ettiği de vurgulanmaktadır. Ayrıca Mardin Artuklu Üniversitesi'nde ilk Kürtçe ve Süryani dili bölümlerinin kurulmasının ve bu bölümlerin doktora programlarına öğrenci alınmaya başlanmasının altı çizilmektedir.

Raporda gelişmeler arasında, TRT'nin 24 saat Arapça yayın yapan TRT El Türkiye kanalının yayına başlamasına da yer verilmektedir.

10 Nisan 2010 tarihinde yürürlüğe giren, fiilen seçim kampanyalarında Kürtçe'nin kullanılmasına izin veren, seçim ve seçim kaydının genel kurallarını belirleyen Kanun'daki değişiklik de raporda vurgulanmaktadır.

Pratikte, ana dilleri Türkçe olmayan çocukların ne devlet okullarında ne de özel okullarda ana dillerini öğrenemedikleri vurgulanmaktadır. Kürt dilinin hapisanelerdeki kullanımına ilişkin gelişmeler yaşandığının, bununla birlikte güvenlik gerekçesiyle bu kısıtlamanın devam ettiğinin ve uygulamanın hapisane yönetimleri arasında değişiklik gösterdiğinin altı çizilmektedir.

Raporda **Romanlarla** ilgili olarak, hükümet tarafından, bir çalıştay ve Başbakan'ın da katıldığı bir toplantıyı içeren bir "açılım"ın başlatıldığı vurgulanmaktadır. Bir önceki raporda Romanlarakarşı ayrımcılığı teşvik eden "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun"da herhangi bir değişikliğe gidilmemesine değinilirken, 2010 yılı raporunda hükümetin, Parlamenteoya, ilgili kanundaki ayrımcı maddelerin değiştirilmesini içeren bir teklif sunduğuna yer verilmektedir. Ayrıca, Haziran ayında, İçişleri Bakanlığı'nın Roman nüfusun ev gereksinimleri hakkında tüm valilere soru yönelttiği ve tüm valilerden, nüfus müdürlüğünde kaydı olmayan kişilerin kaydını kolaylaştıran bir genelge yayınlamalarını istediği belirtilmektedir.

Genel olarak kültürel haklar konusunda Türkiye'nin ilerleme kaydettiği ancak Türkçe dışındaki diğer dillerin siyasi hayatta, eğitimde ve kamu hizmetlerine ilişkin temasta kullanılmasında kısıtlamaların sürdüğü belirtilmektedir. Geçen sene yayına başlayan Kürtçe kanala ek olarak 24 saat Arapça yayın yapan kanalın da yayına başlaması memnuniyetle karşılanmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu'daki Durum

2010 yılı raporunda Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) sürdüğü, resmi istatistiklere göre 2008 yılında toplam kamu yatırımları arasındaki payı yüzde 12 olan projenin 2009'daki payının yüzde 14,4'e yükseldiği belirtilmektedir.

2009 yılında Türk hükümetinin, dil ve kültürel haklara ilişkin engelleri ortadan kaldırmak ve insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması için ulusal mekanizmayı güçlendirmek amacıyla yasalarda değişikliğe gittiği vurgulanmaktadır.

AB'nin terörist örgütler listesinde yer alan PKK'nın **terörist saldırılarının** sadece güneydoğuda değil tüm Türkiye'de yaşamları tehlikeye attığı raporda belirtilmektedir. PKK lideri Öcalan'ın Mayıs ayında ateşkese son verdiğini açıklamasını takiben tüm Türkiye'de terörist saldırıların arttığı vurgulanmaktadır. Geçen seneki raporda, 2008 sonu itibariyle terör saldırılarının yavaşladığı vurgulanmıştı.

Demokratik açılım çerçevesinde beyan edilen somut önlemlerin umulan seviyede olmadığı ve takip edilip uygulanmadığı raporda belirtilmektedir.

İçlerinde seçilmiş belediye başkanlarının da bulunduğu pek çok yönetici ve politikacının KCK-PKK karşıtı operasyonlarda tutuklandığına da raporda yer verilmektedir.

Geçen sene olduğu gibi bu sene de terörizmle mücadele kanununun, terörü çok geniş olarak tanımladığı ve temel haklar ve özellikle de ifade özgürlüğüne ilişkin kısıtlamaların bundan kaynakladığı raporda altı çizilen noktalardan biri olmuştur.

Kara mayınlarının endişe kaynağı olmaya devam ettiği bu raporda da tekrarlanmaktadır. Türkiye'nin Ottawa Sözleşmesi uyarınca, mayınlı alanlardaki anti personel mayınlarını, 1 Mart 2014 tarihini geçmemek kaydıyla, en kısa sürede temizlemeyi taahhüt ettiğiyle ilgili paragraf bu seneki raporda da korunmaktadır.

Köy korucuları sorununun ele alınmasında adım atılmadığı da raporda vurgulanmaktadır.

Bu konuda genel olarak, verilen taahhütlere rağmen, Ağustos 2009'da hükümet tarafından açıklanan demokratik açılımın kısmen takip edildiği vurgulanmaktadır. Terörist saldırıların arttığı da belirtilmektedir.

Mülteciler ve yerlerinden edilmiş kişiler

Geçen seneki raporda olduğu gibi terör ve terörle mücadele nedeniyle ortaya çıkan kayıpların tazmin edilmesi sürecinde ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir. Zarar Tespit Komisyonlarının ağır iş yüküne ve kaynak eksikliğine bağlı olarak sürecin yavaş ilerlediği tespiti bu raporda da tekrarlanmaktadır. Yerlerinden edilmiş kişilerin şehirlerdeki durumunun kaygı yaratmaya devam ettiği de raporda belirtilmektedir.

Genel olarak yerlerinden edilmiş kişilerin tazmininin devam ettiği, bununla birlikte uygulamanın etkin olmadığı vurgulanmaktadır. Geçen seneki raporda belirtildiği gibi hükümetin bu sorunu ele almak için ulusal bir strateji belirlemediğinin ve adımlarını hızlandırması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Bölgesel Konular ve Uluslararası Yükümlülükler

Kıbrıs

Bu bölümde geçen seneye göre genel olarak aynı ifadeler kullanılmaktadır. 2010 yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde iki topluluğun liderleri arasındaki müzakerelere destek verdiği belirtilmektedir. Konsey açıklamalarında ve müzakere çerçeve belgesinde belirtildiği gibi Türkiye'den, devam eden müzakereleri BM çerçevesi içinde, ilgili BMGK kararları uyarınca ve Birliğin üzerine kurulduğu ilkeler doğrultusunda adil, kapsamlı ve yaşayabilir çözümü için aktif olarak desteklemesinin beklendiği vurgulanmaktadır. Geçen yıldan farklı olarak raporda, Türkiye'nin taahhüdünün ve kapsamlı çözüme maddi katkısının çok önemli bulunduğu belirtilmektedir.

Türkiye'nin Katma Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapılmadan uygulanmasını hâlâ sağlamadığı ifade edilmektedir. Bu bölümde geçen sene kullanılan "Aralık 2006'daki Konsey kararından bu yana geçen süre zarfında, AB'nin muhtelif çağrılarına rağmen, Türkiye Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokolün uygulanması konusunda herhangi bir ilerleme kaydetmemiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin gemilerine limanlarını kapalı tutmaya devam etmiştir" ve "Aralık 2008 Konsey kararlarında da belirtildiği üzere, Türkiye'nin Katma Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapılmadan uygulanmasını sağlama sorumluluğunu ivedilikle yerine getirmesi gerekmektedir" ifadeleri yerine aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

Konsey ve Komisyon'un müteaddit çağrılarına rağmen, Türkiye hala 21 Eylül 2005 tarihli Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri Bildirisi ve Aralık 2006 ve Aralık 2009 sonuçları dahil olmak üzere Konsey sonuçlarında belirlenen yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

Ortaklık Anlaşması ek Protokolü'nü tümüyle, ayrımsız olarak uygulama yükümlülüğünü yerine getirmemektedir ve 'Kıbrıs' ile doğrudan ulaşım bağlantılarına yönelik kısıtlamalar dahil olmak üzere malların serbest dolaşımını önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır.

GKRY ile ikili ilişkilerin normalleştirilmesi hususunda ise yine, bir ilerleme kaydedilmediği, Türkiye'nin, GKRY'nin muhtelif uluslararası örgüte ve Silah İhracatı Davranış İlkeleri ve Çift Kullanımlı Malzeme konusundaki Wassenaar Düzenlemesi gibi düzenlemelere üyeliğini veto etmeye devam ettiği vurgulanmaktadır. 2009 yılı raporunda Türk donanmasının, rapor döneminde, birçok kez GKRY için petrol arayan sivil gemileri engellediği belirtilirken bu seneki raporda "GKRY, Türkiye tarafından karasuları ve hava sahası ihlali yapıldığını bildirmiştir" ifadesine yer verilmektedir.

Sınır Uyuşmazlıklarının Barışçı Yollardan Çözümü

Bu bölümde yine, Türkiye ve Yunanistan'ın ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik gayretlerine devam ettikleri belirtildikten sonra geçen seneki bölüme ek olarak 13-15 Mayıs tarihleri arasında Başbakan Erdoğan'ın Yunanistan Başbakanı Papandreu ile Atina'da görüştüğü ve taraflar arasında bir dizi anlaşma imzalandığı belirtilmektedir. İstikşafi görüşmelerin 47'nci turunun 2010 yazında Atina'da gerçekleştirildiği de vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, geçen sene de raporda ifade edildiği şekliyle "Yunan karasularının genişletilmesi ihtimali karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1995 yılında alınan "casus belli" kararıyla ilgili tehdit(in) geçerliliğini korumakta" olduğu yine aynen vurgulanmaktadır. Birliğin, iyi komşuluk ilişkileri ve sorunların barışçıl şekilde çözümünü olumsuz etkileyebilecek tehdit veya eylemlerden kaçınılması çağrısında bulunduğu 2009 yılı raporunda olduğu gibi ifade edilmektedir. Yunan adaları üzerindeki uçuşlar dâhil, Türkiye'nin devam eden hava sahası ihlalleri konusunda Yunanistan tarafından önemli sayıda resmi şikâyette bulunduğu da geçen sene olduğu gibi raporda aynen yer almaktadır. Bu seneki raporda ayrıca karasuları ihlalleri de belirtilmektedir.

Bölgesel İşbirliği

Türkiye'nin, Güney Doğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ) ve Bölgesel İşbirliği Konseyi de dâhil olmak üzere, bölgesel girişimlere aktif olarak katılmaya devam ettiği ve yürüttüğü GDAÜ Dönem Başkanlığı görevini Haziran ayında İstanbul'da gerçekleştirilen bir zirveyle sonlandırdığı belirtilmektedir.

Genişleme ülkeleriyle ve komşu AB ülkeleriyle olumlu ilişkilerin yürütüldüğü raporda vurgulanmaktadır. Geçen yıldan farklı olarak bu bölümde, ülkelerle yürütülen ilişkilere daha detaylı değinilmektedir. Türkiye'nin, Sırbistan ve Bosna – Hersek ile ve yine Bosna – Hersek ve Hırvatistan ile üç taraflı ilişkilerde yer aldığı vurgulanmaktadır. Nisan'da İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda savaştan beri ilk defa iki taraf (Bosna – Hersek ve Hırvatistan) liderlerinin buluşmasının ve İstanbul Deklarasyonu'nun imzalanmasının altı çizilmektedir. Buna ek olarak, Arnavutluk, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Kosova, Karadağ ve Sırbistan ile de ikili görüşmelerin gerçekleştirildiğine de raporda yer verilmektedir. Bulgaristan ile ilişkilerin olumlu olarak devam ettiği ve Arnavutluk ile de Türkiye'ye seyahat edecek Arnavut vatandaşlara vizenin kaldırılmasına yönelik bir anlaşma imzalandığı raporda belirtilmektedir.

EKONOMİK KRİTERLER

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

Ekonomi politikasının temel unsurları

Türkiye'nin 2010 yılı Ocak ayında Avrupa Komisyonu'na sunduğu Katılım Öncesi Ekonomik Program'ın ekonomide daha fazla reform ihtiyacını ortaya koyduğu ve bunların gerçekleştirilmesinin taahhüt edildiği ifade edilmektedir. Söz konusu programın büyük ölçüde Ekim 2010'da ortaya koyulan Türkiye'nin Orta Vadeli Ekonomik Programı'na dayandığı belirtilmektedir. Ayrıca ekonomi kurumlarının önemli ölçüde Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) IV. Maddesinde yer alan ekonomi politikası ilkelerine bağlı kaldığı kaydedilmektedir. Önceki ilerleme raporlarında da ifade edilen, Hükümet kurumları arasında ekonomi alanında sorumlulukların paylaşımı açısından bölünmüşlüğü'nün devam ettiği ve bu durumun bütçe planlamasının koordinasyonu ve orta vadeli politikaların oluşturulmasını zorlaştırdığına işaret edilmektedir. Türkiye'nin gelecekteki ekonomik başarı ve istikrarının, verimlilik artışı ve işgücüne daha yüksek oranda katılımı amaçlayan sürekli ve istikrarlı bir yapı ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Enflasyon baskısı ve hızla artan cari işlemler açığının dikkatle izlenmesi ve ele alınması gerektiği üzerinde de durulmaktadır.

Makroekonomik istikrar

Bu bölümde geçen yıldan bu yana yaşanan makroekonomik büyüklüklerdeki gelişmelere yer verilerek, büyüme, cari işlemler açığı, kamu borç stoku, işsizlik ve enflasyon gibi verilerdeki değişimler ele alınmaktadır.

Global finansal krizin ekonomide sabit sermaye yatırımlarının düşmesi ve dış talebin azalması gibi önemli olumsuz etkileri sonucu, GSYİH'nin 2009'da yüzde 5 daraldığı, ancak alınan mali ve parasal tedbirler ve ülkenin sağlıklı bankacılık yapısı sayesinde ekonominin 2009'un ortalarından itibaren toparlanma sürecine girdiği belirtilmektedir. Bunun sonucunda reel GSYİH artışının 2009'un ikinci yarısında yüzde 2'den 2010'un ilk yarısında yüzde 11'e yükseldiği belirtilmektedir. Geçen yılki raporda "petrol fiyatlarındaki artışın gelecek aylarda cari işlemler dengesine baskı yapabileceği" öngörüsü gerçekleşmiş ve bu yılki rapora, "iç talebin canlı olması ve yüksek enerji fiyatları nedeniyle ithalat değerlerinin 2010'un ilk yarısında yüzde 30 arttığı ve cari işlemler açığının, 2009'un ilk yarısında GSYİH'nin yüzde 2,7'sinden 2010'un ilk yarısında GSYİH'nin yüzde 6,2'sine yükseldiği" ifadesiyle yansımaktadır.

Kamu borç stokunun GSYİH'ya oranının 2009'un ilk yarısındaki değerinden 5 puan düşerek 2010'un ilk yarısında GSYİH'nin 37'sine indiği belirtilmektedir. Geçen yıl da olduğu gibi dış dengesizlikler ve artan finansman ihtiyacına karşın, dış finansmana erişimde sorun yaşanmadığı da ifade edilmektedir.

İşsizlik oranının ekonomik toparlanmaya bağlı olarak, 2009 ortasında yüzde 13'ten 2010 ortasında yüzde 11'e düştüğü belirtilmektedir. İstihdam oranında da geçen yıla göre sevindirici gelişmeler kaydedilerek, 2009 ortasında yüzde 41,6'dan 2010 yılı aynı döneminde yüzde 44'e yükseldiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, düşme eğilimine karşın, işsizlik

oranının kriz öncesi dönemden daha yüksek olduğu ve ilave piyasa reformları gerçekleştirilmediği takdirde ekonomik ve demografik nedenlerden dolayı önümüzdeki yıllarda da yüksek olmaya devam edeceğine dikkat çekilmektedir.

Yıllık enflasyon oranının, işlenmemiş gıda ve petrol fiyatlarındaki artış, baz etkisi ve güdümlü fiyatlardaki artış gibi çeşitli olumsuz gelişmelerden dolayı, 2009'un son çeyreğinden itibaren yükseldiği belirtilmektedir. Diğer yandan, likiditenin bankacılık sisteminde daha iyi kullanılması ve bankaların Merkez Bankası'nın borç verme olanaklarına bağımlılığının azaltılması amacıyla Merkez Bankası'nın likidite yönetiminin değiştirildiği açıklanmaktadır. Ancak, etkili mali ve parasal politikaların uygulanmasına karşın, geçmiş yıllardaki raporlarda yer alan, "makro ekonomik istikrarın kırılganlığının devam ettiği ve daha güçlü bir çığpaya ihtiyaç olduğu" ifadesi yinelenmektedir.

Piyasa güçlerinin etkileşimi

2010 yılı İlerleme Raporu'nda hükümetin düzenleyici kurumların ve teftiş kurumlarının bağımsızlığını onayladığı, ancak düzenleyici çerçeveye rağmen elektrik ve doğal gaz piyasaları gibi bazı alanlarda fiyatların hükümet tarafından belirlendiği belirtilmektedir. Enerji gibi bazı temel sektörlerin serbestleştirilmesinde önemli ilerleme kaydedildiği, dolayısıyla bu alanda çok sayıda başarılı özelleştirmeye zemin hazırlandığı tespitinde bulunulurken geçen sene olduğu gibi özelleştirme alanında atılan adımlardan örnekler verilmektedir. Genel olarak piyasa güçlerinin etkileşimi hususunda ilerleme kaydedildiği, kötüleşen dış koşullara rağmen özelleştirmede geçen yıla göre daha yavaş da olsa ilerleme sağlandığı ifade edilmektedir.

Pazara giriş ve çıkış

Değerlendirmeye 2009 yılında ekonomik koşulların piyasaya giriş ve çıkış üzerinde büyük etkisi olduğu tespitiyle başlanırken, geçen yılki raporda getirilen eleştiriler tekrar edilmektedir. Buna göre deniz ulaştırması, sivil havacılık, yer hizmetleri, kara ulaştırması, radyo ve TV yayıncılığı, enerji, muhasebe ve eğitim alanlarında yabancı mülkiyete yönelik sektörel kısıtlamalar, lisans alma işlemlerinin uzunluğu, bir işletmeyi kapamanın ortalama 3,3 yıl sürmesi devam eden sorunlardır. Neticede pazara giriş ve çıkış koşullarındaki güçlüklerin devam ettiği ve ekonomik krizin yeni kurulan şirketler üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespitinde bulunulmaktadır.

Yasal sistem

Raporda, Türkiye'nin piyasa ekonomisinin yasal çerçevesinin büyük kısmını oluşturduğu, ancak uygulama alanında daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ülkemizde yeterince iyi işleyen bir yasal sistem olduğu belirtilirken, getirilen eleştiriler son iki yıldır değişiklik göstermemektedir. Buna göre, taşınmazların tapuya tescili ve ticari sözleşmelerin uygulanması uzun sürmekte, ticari mahkemelerde ihtisaslaşmanın düzeyi yetersiz kalmakta, bilirkişi sistemi iyi işlememekte, uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollarla çözümü mekanizmalarının kullanımı düşük düzeyde kalmaktadır. Sonuç olarak yargı ortamı, özellikle yargılama usulleri, uygulamada sorunlara neden olmakta ve daha iyi bir iş ortamının sağlanmasında engel oluşturmaktadır.

Mali sektör gelişimi

Raporda geçen yıl olduğu gibi bankacılık sektörünün, büyük ölçüde daha önceki yıllarda düzenleyici ve denetleyici çerçevede yapılan önemli iyileştirmeler ve gerçekleştirilen reformlara bağlı olarak, küresel mali krize karşı kayda değer bir direnç gösterdiği belirtilerek, başta bankacılık sektörü olmak üzere finans sektöründeki gelişmeler ele alınmaktadır.

Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

Rapora göre güçlü iç talep ekonomik durgunluk sonrası toparlanmayı hızlandırarak ekonominin şoklara dayanıklılığının geliştiğini doğrulamaktadır. Ancak cari açığındaki hızlı artış Türkiye ekonomisinin sürekli dengesizliklerinin geri dönüşünü işaret etmektedir. Ekonomik toparlanma sürerken reel faizlerin de düşmesiyle yapısal reformların gerçekleştirilmesi için altın fırsat doğmuştur. Bunun yanında yüksek orandaki durgunluk ve yeterince geniş tabanlı olmayan verimlilik artışı Türkiye'nin potansiyel büyümesini frenlemiştir. Her şeye rağmen bu gelişmeler piyasa mekanizmasının işlemesine bir engel oluşturmamaktadır.

Beşeri ve fiziksel sermaye

Rapor dönemine bakıldığında beşeri ve fiziki sermaye hususunda sınırlı ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Beşeri sermaye alanında ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, öğrencilerin temel beceriler ve problem çözme konusundaki performanslarının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Reformlar ve eğitime ayrılan kaynakların artırılmasının görünen olumlu etkilerine rağmen önemli sorunlar varlığını sürdürmektedir.

2009 yılında gayri safi sabit sermaye oluşumu bir önceki yıla kıyasla yüzde 3 oranında azalarak GSYİH'nin yaklaşık yüzde 20'si olarak gerçekleşmiş; 2010 yılının ilk yarısında bu oran yüzde 22'ye çıkmıştır. Doğrudan yabancı sermaye girişleri ise özelleştirmeler sayesinde 2009 yılında olumlu seyrederken, 2010 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 20 oranında azalmıştır. Raporda, yıllarca kamu maliyesinin konsolide edebilmesi için altyapı yatırımlarının geciktiği ve yetersiz altyapının ekonomik aktiviteyi olumsuz etkilediği eleştirisi getirilirken, başta yol ve petrol boru hattı yapımında kaydedilen kısmi ilerlemeye rağmen, altyapı sorunlarının ekonomik toparlanmayı yavaşlatabileceğine dikkat çekilmektedir. Hükümetin 2010 yılında Ar-Ge harcamalarına GSYİH'den ayrılan payı yüzde 2 oranına çıkarmak istemesine rağmen bu oran yüzde 1,4 ile sınırlı kalmaktadır.

Sektör ve işletme yapısı

Tıpkı geçen rapor döneminde olduğu gibi, düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlığının büyük ölçüde korunduğu, piyasaların serbestleştirilmesine ilişkin olarak, enerji sektöründe bazı ilerlemeler kaydedilirken, tarım sektöründe bir gelişme olmadığı belirtilmektedir. Ekonomideki yavaşlamaya bağlı olarak, tarım sektöründen hizmet ve sanayi sektörlerine olan kaymanın geçici olarak tersine döndüğü tespitinde bulunmaktadır. KOBİ'lere ilişkin verilerin kalitesi ve yayımlanma sıklığının yetersiz kalmaya devam ettiği;

başta KOBİ'ler olmak üzere kayıt dışılığın tüm şirketler düzeyinde yaygınlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Türk Hükümetinin birçok yeni girişimine rağmen, ekonomik krizin KOBİ'lerin finansman kaynaklarına erişimini güçleştirdiği ve Türk ekonomisinin sektörel dönüşümünü yavaşlattığı sonucuna varılmaktadır.

Devletin rekabet edebilirlik üzerindeki etkisi

Geçen yıl olduğu gibi, bu yıl da rapor döneminde somut ilerleme kaydedilemeyen alanlardan biri devlet yardımları olmuştur. Getirilen en önemli eleştiriler arasında Türk Ticaret Kanunu'nun kabulünün ertelenmesi, devlet yardımlarının ve destekleyici politikaların şeffaf biçimde izlenmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulmaması sıralanmaktadır.

AB ile ekonomik bütünleşme

Rapor döneminde, daha önceki yıllarda olduğu gibi AB ile ticari ve ekonomik bütünleşmenin yüksek seviyelerde seyretmeye devam ettiği belirtilmektedir. Mal ve hizmet ihracatının toplam değerinin GSYİH'ye oranı olarak hesaplanan Türk ekonomisinin dışa açıklık oranı, 2009 yılında yüzde 47,5'e düşmüştür. Bu oran 2008 yılında yüzde 52,2 olarak gerçekteşmiştir. Türkiye'nin, ticaretini yeni piyasalara yönelerek çeşitlendirdiği ve bu suretle krizin etkilerini kısmen hafiflettiği ifade edilmektedir. 2009 yılında AB'nin Türkiye'nin toplam ticaretindeki payının yüzde 42,6'ya yükseldiği (2008 yılında yüzde 41,4), Türkiye'nin toplam ihracatındaki payının ise yüzde 46'ya (2008 yılında yüzde 48) indiği kaydedilmektedir.

Ancak bir önceki rapor dönemine göre standart göstergelerin, Türkiye'nin ihracat alanındaki rekabet edebilirliğindeki iyileşmenin durduğuna işaret ettiği belirtilmektedir. Temmuz 2010'a gelindiğinde, Türk lirasının, yüzde 50 ABD doları ve yüzde 50 Avro'dan oluşan bir sepet karşısında nominal bazda yüzde 5 oranında değer kazandığı kaydedilmektedir.